

LIN-CSI APÁT PESTI ROKONA

Nyugat és Kelet

*„Lidi nénémnek öccse itt, Batu khán pesti rokona”
(József Attila)*

*„Az emlékek elmúlt alakotok őrzői.
Hamis képet őriznek rólatok, de ti vagytok.”
(Hszing Ji-hszüan)*

A léttelen lét felé

A kétféle tudásból önmagát lassan-lassan építgető pesti fiatalember sokáig hitte, hogy élete a léttelen lét felé tart. Ezt valami olyasminak képzelte, mint amilyen egykor az öntudatlan gyermekévek állapota volt. Mi más lenne a hosszú-hosszú erőfeszítések és küzdelmek jutalma, ha nem a visszakapott aranykor? Olyan naivan és önfeledten hitte ezt, ahogy azok a boldogok hisznek, akik máig úgy tudják, hogy az elveszett Éden visszajár. Csak ki kell érdekelni, rendszeren meg kell dolgozni érte.

Alig múltak el korai éveit, Lin-csi apát pesti rokona máris elhatározta, hogy nem mond le a gyermekévek aranykoráról soha. Ez a világ volt legkedvesebb otthona. Jó volt ide visszatérni, még tiszta, józan, felnőtt fejjel is, kissé elnéző mosollyal idézve fel az emlékeket. Innen nézve kicsit félelmetes, kilátástalan bódulatnak látszott a gyerekkor, milyen jó, hogy ezt a gyereket nem tudja. A gyermeki létnek semmi köze az élet valóságához, de mivel nem tudja, hogy illúzióvilágban él, esze ágában sincs menekülni belőle. Örökre szép emlékei maradnak róla, a felnőttest a legunalmasabb gyerekkor is elringatja, visszavárja.

Még a képzelet ijesztő képei is mulattatják később, szórakoztatják. Hogy féltünk, emlékszel? Kérdezik egymástól a testvérek, és jót nevetnek. A pesti rokon még gyerekkori álmaiban sem látott sötét árnyakat, nem álmodott rémbarlangokról, sikoltva száguldó szellemvasútról. Máig boldogan

idézi föl minden pillanatát. Ez volt az Ég, az azúrkék, felhőtlen léttelen lét, amelyet egész életében, egész lelkével visszavárt.

Mikor is veszítette el? Mikor pillantotta meg váratlanul, máris elérhetetlen messzeségben maga mögött? Amikor elfogadta a tudást. Megint
4 kísért az Éden, amit pontosan úgy veszített el a gyanútlan, boldog kertlakó, ahogy a gyerekkor illan el, amikor magára eszmél az ész. „Ő, az az édes alma, mely után szaladva az ember vágya fölhajt minden ágot” – sóhajt föl fájdalmasan a költő, az átkos tudásvágyat okolva minden nyomorúságunkért. Ő legalább tudja, hogy az eszmélés pillanatával a szabadság elborzasztó története kezdődik el az ember történetében. De nincs menekülés, nincs visszaút az időben. – Értsd meg végre, emberfia, hogy nincs többé rólad gondoskodó természet. Csak hiszed, csak rendületlenül reméled, hogy egyszer mégis ez lesz a jutalmad – súgja az embernek a kígyó, ám az nem hisz neki.

– Reményedet mélységesen titkolnod kell, senki nem tudhat évigérő vágyadról – súgja neki az Úr. – Nem élhetsz azért, hogy aztán mielőbb elszakadj az élettől. Ilyen törekvést nem tisztelnek az emberek. Birtokába jutottál a tudásnak, s ez már örökre elzár előled minden más utat, minden más irányt. Nincs más választásod, holtodig kell fáradoznod. Ezt kaptad a tudástól. – Akkor hát miféle tudás ez? Mit ér? Meddig terjed? – kérdezi teljes joggal az ember, és keserűen leszegi a fejét.

– Ami a tudás határait illeti – tanította gyakor szerzeteseinek Lin-csi apát a Huo-to folyó partján –, egyfelől végtelenül tágasak, másfelől túlságosan szűkek. Ám épp ott tágasak, ahol szűkebbek lehetnének, és ott szűkek, ahol a végtelenben kellene lenniük. Vagyis, amiről semmit sem érdemes tudni, az a tudás számára könnyen elérhető, amit azonban fontos lenne tudni, elérhetetlen.

Így például elég sokat tudunk már az anyagi világról, de még mindig nem tudunk semmit magunkról. Jegyezzétek meg, szerzetesek, hogy értelmetlen minden igyekezet, mely nem az ember sorsát kutatja. Hogyan éljünk, hogyan boldoguljunk, hogyan haljunk? Hol voltunk az élet előtt, és hol leszünk az élet után? Csak ezek a kérdések léteznek, semmi más. Ám hiába várnunk a válaszra, az ember mit sem tud minderről. A tudás korlátai tiltott területet őriznek. Átszakíthatatlanul és örökké, hogy az ember soha semmit ne tudjon önmagáról – fejezte be Lin-csi a tudás hatáiról szóló tanítását. Az ifjú pesti rokon most felidézte szavait, s eszébe jutott az is, hogy a tanítványok ezeket a gondolatokat tartották az apát legszomorúbb tanításának.

De őt sem lelkesítette, hogy a gyermekévek édeni aranykoráért mihaszna játékszert, hitvány tudást kapott cserébe. Jó pénzen pelyvát? Hiába nevezte az apát a világról szerzett tudás legnagyobb részét értéktelenségnek. Egyszer használatos, nem helyes tudás az, semmi más. Mégis ebből élünk. Ám nem jár érte üdvösség, nem jár érte szépséges, könnyű léttelenség. Nem jár érte semmi. Erőlködhet az elme, megszakadhat az akarás.

Az égetőhöz, a végsőhöz az ember nem jut el soha. A fiatalember lassan belenyugodott a vén apát szavaiba. Miért is járna vissza az Éden? Miért is érdemelne bármiféle jutalmat a földi porban ostobán és elszántan hősködő emberfia? Hiszen pontosan erre szolgált rá, ezt érdemli. Semmi többet.

– Tudom már, apát, hogy mi várja a végén az áldásban bízókát – fordult egyszer mégis az apáthoz a pesti rokon. – Tudom, hogy kinek nyílik meg a léttelen lét kapuja. – Lin-csi apát szótlanul, szúrós, várakozó szemmel nézett a fiatalemberre. – A léttelen lét nyugalma majd az elmúlóké lesz – szólalt meg végül a pesti rokon lassan, nyugodtan ejtve a szavakat. Az apát némán, hosszan rábólintott. Korai lett volna elárulni az ifjúnak, hogy a világban nem létezik semmiféle végső állapot. Nem létezik végső elmúlás, és nem létezik végső nyugalom sem. Ne számítsen rá jámbor emberi szerzet, soha.

A kövek szeme

Akiknek semmit sem kell tudniuk az időről, és nem is tudnak semmit, azok a kövek. Kicsik és nagyok; fehérek, feketék, színesek, tarkák; mindenféle rendűek és rangúak föld alatt és föld felett, ők azok, akik messzire elnéznek az idő fenséges feje fölött, tudomást se vesznek róla. Ők a mindenség tanúi, a végtelenség testvérei. Az univerzum minden pillanatáról tudnak. De hallgatnak. Mindenütt ott vannak. Szeretheted és gyűlölheted csendjüket, öröklétüket, rád se hederítenek. Mindent tudnak, amit az emberek szeretnének tudni.

Lin-csi apát pesti rokona ezért igyekezett már kisgyerekként a kövek bizalmába férkőzni. Szép lett volna őszinte barátságot kötni velük, megtanulni a nyelvüket, és megismerni titkos tudásukat. Biztosan beavatták volna, hiszen a jó barátok nem titkolóznak. Hű, micsoda világot rengető, nagy tudás birtokába jutott volna akkor a kis pesti rokon! Messzi kínai atyafisága is csak ámult volna! Kár, hogy aztán nem jutott elég ideje erre a barátságra. Nem szánt rá elég figyelmet, nem tanulta meg jól a nyelvüket. Mintha hűtlenül elfordult volna a kövek nemzetségétől, pedig hát máig bizalmasainak tekinti őket.

– Tudják, hogy mindig, mindenhol árgus szemmel figyelek rájuk – valott barátságukról már felnőtt fejjel. – A halandóság nagy cáfolatai ők, szenvedélyesen érdekelnek. Meghittnek, bensőségesnek érzem a viszonyunkat, sokat tanulok tőlük. Némelyik testvérük láttán melegség önti el szívemet, tisztelettel megállok, amikor arcukat felém fordítják. Tudom, hogy az utolsó ítélet napján majd elárulják, mit gondolnak az emberről.

Az élet mint örökös révület: ezek a kövek. Csöndes, fölényes és örökös a béketűrésük. Amikor az utolsó nap mind egy szálíg fölocsúdnak, ránk nyílik a szemük. Lassan, méltósággal végighordozzák tekintetüket az egész teremtett

világon. Eközben elhalkul, majd teljesen megszűnik az őrült, tomboló ricsajozás a Földön. A végítélettel elérkezik a komor türelem világkorszaka.

– Ma még bármikor elmozdíthatod, elhurcolhatod akármelyiket – fűzte tovább gondolatait Lin-csi apát pesti rokona. – Évmilliók munkáján 6 változtathatsz kedvedre, egyetlen mozdulattal. Amit teszel a kővel, az is évmilliókra szólhat. Mintha te lennél az isten. – Ekképp tűnődött a fiatalember a kővek életének eseményein. Egyszer talán világmozgatók lesznek ők is. Mindeközben elmélyülten, aggályos figyelemmel fürkészte mozdulatlan arcvonásait. Ezekben a pillanatokban szentül hitte, hogy végtelen nyugalmuk fölfedhetetlen, tökéletes álca. Azt olvasta ki a vonásaikból, hogy pontosan tudják, egyszer eljön az ő idejük.

Bőkedvű lányok közt

Élt egyszer Tibetben egy költő, alig találni hozzá hasonlót. Nemcsak híres volt, országosan népszerű, de az óriás hegyek birodalmának uralkodója is, minden egyházi és világi hatalom egyedüli birtokosa. Az istent és a királyt egyszemélyben dalai lámának hívják Tibetben. A dalai láma ifjú volt és bölcs, költőként pedig máig a legnagyobbak közül való. Ezer esztendőben egyszer születik ilyen a Földön, de akkor is csak az Ég külön rendelésére.

A tudós tibeti könyvek mindegyike a Cangjang Gjaco néven tartja őt számon, uralkodóként és költőként is így ismeri őt egész Ázsia. A Cangjang Gjaco beszélő, szép tibeti név, magyarul azt jelenti, hogy Tiszta Hangú Tenger. Úgy hangzik, mintha nem közlünk való teremtmény viselné, hanem a mesék világának egyik boldog hőse. Pedig hát Cangjang Gjaco nagyon is közlünk való volt. Egyszerre isteni származék, és magunk fajta földi lény.

Az ifjú tibeti istenkirály – uralkodói teendői végeztével – éjszakáinként álruhában rendszeresen ellátogatott a lhászai palotája szomszédságában álló ivókba és nyilvánosházakba. A földi élet szenvedélyeit akarta megismerni: mitől boldogok és mitől boldogtalanok az egyszerű mindennapok életét élő emberek. Ezek a látogatások ihlették különös költeményeit, amelyekkel máig elvarázsolja a lelkeket.

Korában nemcsak az éjszaka lányai kedvelték Cangjang Gjaco költeményeit, de ismerte Lhásza, a tibeti főváros egyszerű, dolgos népe és az ország előkelő, művelt közönsége is. A szerelmi élményeiről olykor profán őszinteséggel valló ifjúról sokáig nem is sejtették, hogy ő maga országuk első embere, a dalai láma. Sorrendben a hatodik, Tibet történetének későbbi legismertebb uralkodója. Valójában isten, Avalokitésvarának, a könyörületesség bódhiszattvájának háromszáz évvel ezelőtti földi megtestesülése.

Lin-csi apát pesti rokona nem egyszer elképzelte az ifjú dalai láma életét a tibeti fővárosban, Lhászában. – *Tested izes húsú barack, / vágyad sohasem apadó* – súgja „A Sárkányhoz” címzett lányos ház egyik szépséges

lakójának a fülébe egy bíborfekete nyári éjszakán. – *Hogy járjak hát a Tanítás / vágyakat tagadó útján?* – teszi föl aztán a kérdést már saját magának palotájában, az ezerszobás Potalában. Az emberi testet öltött istenség eltűnődik a válaszon.

A földi testben támadó szenvedélyt az emberek nem képesek megfékezni. Jobban teszik hát, ha betöltik vágyukat, még ha gyakran méltatlannak érzik is. Erről győzte meg magát Cangjang Gjaco, egy személyben isten és király Tibetben, s ettől kezdve estéről estére álruhát öltött, s el látogatott a város legkedveltebb mulatóiba. – *Tested ízes húsú barack* – súgta ezután is számtalanszor a lányok fülébe a bíborfekete éjszakákon.

– *A mangófa íze fanyar, / de gyümölcse édes, finom. / Ki lánya vagy, nem érdekel, / de gyönyörű tested nagyon!* – szólalt meg máskor, köszönés helyett e sorokat skandálva a lányok házának kapujában. Cangjang Gjacót kedvelték a korhely, vidám költő szerepében, Tibet uralkodója pedig élvezte a lányok és a cimborák társaságát. Nem kevésbé ügyesen őrzött inkognitóját, a szerepjátás izgalmát. Vidáman dalolta verseit, s miközben hathúros tibeti gitárján kísérte magát, köréje gyűltek a törzsvendégek.

– *A tested hússzirmú virág, / temető kertjében nyíló* – szólalt meg váratlanul halk, komor hangon az ifjú költő, a korábbi derűs, bohém udvarlás helyett. Aztán még hozzátette: – *Lelked szélfűtta madártoll, / a halál szűk ösvényén száll.* – Mert ilyen árván és reménytelenül sodródónak látta a földi világ legszebb lakóinak lelkét is Cangjang Gjaco, amikor eltűnődött az éjszaka lányainak sorsán. Ezután már csaknem mindig a mulandóságon töprengett. Az emberi élet és a világ múlásán. Az ifjú költő, isten és király úgy érezte, őt is megcsúfolták a vágyai. – *Lent délen, forró ég alatt, / bőkedvű lányok közt élnék / végtelen hosszan s boldogan, / ha megengedné a Halál.*

A 6. dalai lámát első pillantásra szomorú költőnek gondolnánk, pedig egyáltalán nem volt az. Csak minden szépnek és jónak, a szerelemnek és az életnek az elmúlásán is sokat töprengő fiatalember volt, aki egyre sürgetőbben kereste a megnyugvást. Izgatottan, lázasan bolyongott a mulandó világ boldog, pompás tibeti városában, Lhászában. – Lehet, hogy a legédesebb izgalom a földi világban a szenvedély? – kérdezte magától Tibet uralkodója, isteni származék. Életével és korai halálával válaszolt a kérdésre.

Ifjú, rövid élete kíváncsi kalandozás volt az emberek izgató világban, amelyről mindent tudni akart. Éles szemmel figyelte az emberi elme és szív minden rezdülését. Szerelmi élményeiből támadó tűnődései, mire nyelvi öltözetet kaptak, világirodalmi rangú költészetté lettek. Versei az égi és a földi létezés kérdéseit teszik fel: az ember égi vagy földi lény? Hol van igazán otthona? Melyik világban vendég, miért ilyen türelmetlen, miért tétova, tévelygő?

Akik felismerik a világ valóságos természetét, akik felfedik maguknak az örökös változás és múlás törvényét, igyekeznek mielőbb szabadulni a földi élet szorításából. Cangjang Gjaco is még ifjan, mindössze huszonhárom évesen az istenek égi országába költözött. Kihívta a sorsot, 8 kihívta a halált. De addigra már semmi dolga nem maradt közöttünk. Rövid élete során eljutott minden lényegeshez, megismert minden égetőt.

Mert igen okos fiatalember volt Cangjang Gjaco, költő és uralkodó, teljes főpapi nevén Blobzang Rigdzin Cangjang Gjaco, azaz Jó Értelmű Tudást Őrző Tiszta Hangú Tenger, háromszáz évvel ezelőtt, Lhasza városában, a földi világ tetején.

Ritka, felemelő és borzongató élmény elmélyülten olvasni a verseit. Amióta világ a világ, nem sokan vették nála komolyabban az életet. Cangjang Gjaco költészete az óriás tibeti hegyek legértékesebb ajándéka a tibetológusnak. Lin-csi apát pesti rokona leírhatatlan hálával tartozik érte.

Csak a gondolat

Még Huo-to folyó parti kolostorában Lin-csi apát egyszer nyíltan megvallotta szerzeteseinek, hogy azokat a költőket kedveli leginkább, akik nem írnak verseket. – Ők a legjobb költők a világon – magyarázta –, ők az igaziak. Akik birtokában vannak a költői látásnak, azoknak felesleges verset írni. Versírás nélkül is költőien élhetik az életüket. És ez a lényeg, ez a fontos! A költészet költői viszony a világgal, semmi több – jelentette ki Lin-csi igen határozottan, szinte mérgesen. – Mit sem ér ehhez képest a költemény. A valódi költészetnek semmi köze a vershez!

Aztán elmondta, hogy már századokkal ő előtte egy kiváló kínai költő és esztéta, Lu Csi nevű, pontosan írásba foglalta a költészet lényegét. Ő, Lin-csi apát pedig teljes mértékben egyetért megállapításaival. – A szavak elringató, magával ragadó zengése nem költészet – idézte a régi mestert. – A költői szépségnek az a feladata, hogy a különböző eszmék támaszául szolgáljon. Az ember alkotta szépség, bármilyen ékes, bármilyen szemrevaló, eszme nélkül semmit nem ér. Jelentés nélküli, értelmetlen erőfeszítés. Csak a gondolat ad a szépségnek értelmet és jelentést.

– Ám a gondolat is rászorul a szépségre, ez sem kérdés. Önmagában a gondolat sivár, csaknem felismerhetetlen. A költői szépség által kerül napvilágra, általa képes hatni az emberi lélekre – foglalta össze meglátásait az apát. Pesti rokona boldogan itta minden szavát. Rajongója volt az okos, figyelmes szemlélődésnek, az érzékenyen, költőien elbeszélte tünődéseknek. Az irodalomtól megkövetelte a felemelő vagy lesújtó tartalmakat, még a legegyszerűbb élethelyzetekben is nehezen viselte a locsogást. Szörnyű mód kimerítette mindenfajta együgyűség.

A legfőbb érték a gondolat – vallotta a pesti rokon is. Ezért vált legkedveltebb tibeti költőjévé a mindig felkavaróan, és mindig csak négysoros versekben megszólaló Cangjang Gjaco. – Mintha a tibetiek vennék legkomolyabban a jelentős tartalom és a kevés beszéd elvét – mondogatta olykor magának. „Ne szólíts meg, ha nincs mondanivalód!” – hangzik szinte fenyegetően a tibeti közmondás. Lin-csi apát pesti rokona még a piacokon, a kocsmákban is büntetné az üres fecsegést.

– A költő törekedjen a dolgok általános és magasabb felfogására. Ha erre nem képes, jobb ha fékezi magát, és csendben marad – zárta le eszmefuttatását. Ebben is teljes volt az egyetértés: ő is, Lin-csi apát is kegyetlenül szenvedtek a költők tolakodó szereplésvágyától, mindketten megvetették a türelmes, jámbor olvasót, akik elviselik a költők szemtelenségét. Az erőtlen szavak kíméletlen elutasítására bíztatták őket, a gondolatlanságot a világ végére száműzik, ha képesek rá.

– Takarítsátok ki a szellem szobáit, irtsátok ki a klapanciákat! – kiabálta egyszer feldúltan Lin-csi apát Huo-to folyó parti kolostorának csarnokában. Szerzetesei rémülten húzódtak vissza a celláikba. Aztán másnap csendesesen csak ennyit mondott nekik: – Mindenkor áldjátok meztelen szívetek! A meztelen szív a legjobb költő nekem. Borzongjatok és szárnyra kapjatok! Túláradó szellemetek emelkedjen, és maradjon odafönt! Ez történjen veletek, ha jót akartok. Akárhol akárkik vagytok! – Pontosan ezeket a szavakat súgta ezerkétszáz évvel később pesti rokonának a fülébe is. A fiatalember mindig erre vágyott. Szárnyra kapni, és bejárni, jól szemügyre venni az égi világot.

Öreg házak

Ifjú korában Lin-csi apát, amikor vándorútján bejárta az Ég alatti világ minden zegzugát, az egész birodalomban nem talált régimódi házat. Se nagyot, se kicsit; se szépet, se csúnyát; se viskót, se palotát. És nem talált régimódi viseletbe öltözött gazdát se; se nincstelent, se vagyonost, se serényet, se lustát. Bent a házak szobáiban se voltak kiöregedett bútorok, tárgyak sehol, a kolostorok, a szentélyek berendezése sem volt idejétmúlt. Nem mintha az ifjú Lin-csi elmúlt világok nyomait kereste volna lépten-nyomon, nem is gondolt rá, hogy létezhet régimódi ház, kert, öltözet, bútor vagy tárgy.

Merthogy a Kínai Birodalomban nem is létezett. A szépségeszmény örökérvényű volt, az ideált minden korban meggyőzőnek találták az emberek. A szép mindig szép volt, a rút meg rút. Ami régen tetszett, ma is tetszik. Ez nem változhat meg soha. Mitől is változna? A régi és az új nem széptani fogalmak. Időszárnyak.

Erre tanították vándorévei az ifjú Lin-csit, s öreg korára boldogan beleszokott a biztonságos változatlanúságba. Nem volt nehéz dolga. Puritán

ember létére, nem is vágyott másra. El sem viselné, ha különféle stílusokkal kellene lépést tartania. Lin-csi apát pedig igencsak tartózkodó ember volt, főleg ami a külsőségeket illeti. Ízlése, szokásai természetes egyszerűségről árulkodtak, talán övé volt kolostorának legszerényebb cellája. Egyé-
10 mely könyvet leszámítva, nem talált ott a látogató szinte semmit. Ágy, szék, asztal, a fala is fehér, üres.

Érzelmi élete még a cellájánál is visszafogottabb volt, a szerzetesek az apátot aszkétikusnak mondták. Ez abban nyilvánult meg leginkább, hogy rezzenéstelen arccal fogadott jót és rosszat egyaránt. Ritkán vesztette el a fejét, de amikor haragra lobbant, eszébe se jutott fékezni magát. Egyáltalán nem érdekelte, mit szólnak hozzá mások. Egyik-másik szerzetese szerint az apát kifejezetten szeretett dühöngeni. Ezzel nemigen tudtak mit kezdeni.

Pesti rokona élénk érdeklődéssel figyelte mestere életének részleteit. Az apróbbakat ugyanúgy, mint a szembetűnőket. Abból, hogy a cellájában nem látott tárgyakat, amelyeknek a szépsége vonzotta volna, vagy amelyek régi életének emlékeit őriznék, ő is arra következtetett, hogy az apát semmiképpen nem lehet érzelmes. Erős, férfias szigorral hárítja a múltat, nehogy elragadják az emlékek. Függetlensége, józansága érdekében teszi ezt, az emlékeknek majd az út végén, a Semmi Kapujában lesz jelentőségük. Kolostori életében makulátlannak, érzelmileg szilárdnak, hűvösnek kell lennie. Szerzetesei életéért, boldogulásáért is ő felel, ítéleteit, döntéseit nem zavarhatják meg elgyengülések, rokonszenvek.

A pesti rokon meglehetősen irigyelte ezt a példás önfegyelmet. Ő is szeretett volna ilyen lenni. Mégis jól láthatóan hagyta az érzelmeit megnyilvánulni. Legfőképpen lustaságból. Egyszerűbbnek, könnyebbnek érezte (egy kis kivárással) szabadjára engedni a hangulatát, sajnált munkát fektetni a szigorúságba, a tekintélyszerzésbe. Nem ér ennyit az emberek respektusa, semmi szüksége rá, legyintett könnyedén. Finom, édes érzés volt átadnia magát benyomásainak, ízlelgetni a pillanatot, az előtte föltáruuló helyzeteket. Provokálta az életet, adjon ilyen helyzetekből minél többet.

A múltat pedig legkevésbé sem hárította. Sőt, a múltak mélyén érezte magát legjobban, ott szeretett hosszan és figyelmesen vizsgálódni. A nagy-nagy csendességben, áhítatban nem egyszer mintegy extatikus érintkezésbe került közeli és távolabbi múltakkal, saját múltjával és teljesen ismeretlen múltjával is. Ezek voltak legborzongatóbb, legérzékenyebb találkozásai a környezetével.

Szenvedélyesen szerette kilesni és vizsgálat alá venni az élet már halványuló jeleit, olvasni a nyomokból. Mindig úgy érezte, hogy a legtitkosabb titkok nyomában jár, s már karnyújtásnyira van a megfejtésüktől. Egyetlen gyors mozdulat, és lerántja a leplet róluk. Ezekben a pillanatokban úgy érezte, ő előtte még soha senki nem jutott ilyen közel az isteni akarat megnyilvánulásaihoz.

Sötét pincék mélyén tapogatózott, és napsugarak fényes dárdáival átszúrt poros padlások deszkáin lépkedett. Lábujihegyen, lopakodva. Elhagyott házak szobáiba lopózott, s lélegzetviesszafojtva vizsgálta az elillant élet hátahagyott, apró emlékeit. Sohasem ismert gyerekek elhagyott, elárult játékeit, színes ceruzáit, mesekönyvek lapjait vette föl óvatosan a ragadós padlóról, s égő, fürkésző tekintettel kereste a beléjük rejtett, rájuk bízott lét-titkokat.

Az elhagyott házak szobáinak falán rongyos tapétafoszlányok lógtak lankadtan, alattuk náluk is régebbi füstös, penészes falszínek. Amikor fölkerültek a friss, jószagú kékek, zöldek és sárgák, mennyire örültek a gyerekek! A falakba vert szegeken a szobák már alig pislákoló régi életének másféle nyomai: szilveszteri maszk, repedt papírtrombita, drótos pezsgődugó.

A padló roncsaiban régi, szívós betegségek elhasznált levegőjét sejtéd, de a küzdelmek csípős, erős párája már rég elszállt, vékony csíkokban, mint a füst. Aiktól származott, meghaltak mind. Vagy meggyógyultak, aztán siettek tovább. A leszakadt polcokon családi fényképek, egytől-egyig vidám emberek néznek ránk. Mind eltűntek, elmentek valahová. A múlt éles pengéje ilyenkor fájdalmasan hasított a pesti rokon lelkébe, az elmúlás minden változata erősen felkavarta.

A fiatalember ennek ellenére szerette és megszállottan kereste a múltakat. A régmúlt napok emlékei nem egyszer olyan hatalmassá növekedtek benne, hogy egész életét betöltötték. Ezzel szemben Lin-csi apát messzire űzte életéből az emlékeket, egy pillanatra se nézett hátra. Bámulatos elővigyázatosággal és pokoli ügyességgel bánt az idővel. Tudta, hogy nem akárkivel van dolga.

A vén idő hiába próbálkozott, nem tudott nyomot hagyni rajta. Elsuhanó fuvallata éppen csak végigsimította az arcát. Lin-csi semmibe vette a halált. Ráadásul kivétel nélkül mindenkit, minden egyes létező teremtményt örökéletűnek tekintett. Ez bosszantotta legjobban az időt. Pesti rokonának is minduntalan igyekezett megkeményíteni a szívét, nem egyszer vetette a szemére, hogy a fiatalember gyengéd hódolója a hazug, megvetett, gyermekien hősködő időnek.

Lin-csi csak áthaladt idelent az életen. A pesti rokon pedig belenőtt, beleszorult a földi időbe, mint ködbe a fák. Talán ez volt kettejük életében a legszembetűnőbb és legszámottevőbb különbség.

Nem készült el

Lin-csi apát pesti rokona sohasem tudta eléggé visszafogni magát, csillapítani nyugtalan természetét. Sokat tanult az apáttól, higgadtságot, mérték-tartást, tartózkodást, nagyon szeretett volna hasonlítani rá. Még kamaszként

többször és hosszan figyelte, hogyan viselkedik, hogyan mozog és hogyan beszél szerzetesei körében kolostorában, a Huo-to folyó partján.

Kis ideig, legfeljebb néhány percig elég jól utánozta jellegzetes figuráját, de ennél hosszabban sohasem sikerült. Állandóan kiesett a szerepéből. Ráadásul ez is meglehetősen kimerítette, elfárasztotta. Elég gyorsan meg is elégette az érölködést, abbahagyta az utánzást. Ez persze némi csalódással járt, de legalább megtanulta, milyen nagy munka megalkotnia magát az embernek: megformálnia személyiségét, és ennek megfelelő külső alakját.

Óriási a teher azon, aki nem születik hibátlannak, aki nem teljesen elégedett magával. De hát, létezik tökéletesen sikerült ember egyáltalán? Akinek születése után semmi dolga magával? Akit csak szépen fel kell öltöztetni, fel kell készíteni egy-két élethelyzetre, és már mehet is neki a világnak? Bolond, aki gond nélkül elfogadja magát? Kiáll az emberek elé, és kijelenti: „ilyen vagyok, és kész!”. Erre szokta mondani Lin-csi apát, hogy „Ajaj! Ajaj! Itt én is mindig elakadok, szerzetesek.” Mert aki megelégszik ennyivel, annak ez kényelmes és jó, de nekünk elég nehéz együttműködni vele.

– Az önmagával minden helyzetben elégedett ember sosem lehet tisztán látó – fogalmazta meg a választ saját kérdésére a pesti rokon. – Azért nem, mert nyilván nem tévedhetetlen, csak nem tud róla. Akkor meg nem is alakítja, nem is képezi magát. Soha nincsenek kétségei tehetsége és erényei felől, nem tanul semmi újat magáról. Megy és megy valamerre eltökélten és kitartóan, de nem biztos, hogy oda jut, ahová igyekezett. Az sem biztos, hogy értelmes célt tűzött maga elé. Az embernek újra és újra felül kell vizsgálnia elveit, ellenőriznie kell célkitűzéseit, próbára kell tennie képességeit – erre tanította a pesti fiatalembert a régi ázsiai gondolkodás, ehhez igyekezett tartania magát.

Lin-csi apát a maga módján így fogalmazta meg ugyanezt: – Az embernek kutya kötelessége tökéletesítenie az Égtől kapott alaptermészetét. – Ám kolostorában mindig fanyarul hozzátette: – Sose felejtsetek, szerzetesek, hogy a legtökéletesebb földi lét is csak egy aprócska folt a nemlét végtelen tisztaságán. Mert a legteljesebb tökéletesség mégiscsak a nemlét. – Létkérdésekről a pesti rokonnak is épp elég volt ennyit tudnia. Lin-csin kívül mást nem is kérdezett. Teljesen felesleges lett volna, az apát minden valamire való gondolkodót ismert jól, pontosan tudta, hogy miről mit tudnak, mit gondolnak. Időtlen idők óta dörzsölt, fortélyos cinkostársak ők.

– De akkor most mi legyen? – fogalmazódott meg aztán a kérdés mégiscsak a pesti rokon fejében. – Törekedjünk szorgalmasan a nemlétre? – fordult kissé nyugtalanul és tanácstalanul Lin-csihez. – Nem kell arra törekedni, egyszer úgyis megkapjuk hibátlanul az egészet, úgy ahogy van – morogta az orra alatt Lin-csi apát, amikor a Huo-to folyó partján a szerzetesek kérdezték tőle. – Efelől tökéletesen megnyugodhattok!

A pesti fiatalember ezután azon tűnődött, hogy miféle rejtélyes akarat intézhette a teremtés dolgát úgy, hogy a földi világban egyedül az ember legyen tökéletlen? Létezése előtt és után maga a legteljesebb hibátlanság, ám kurta földi életének minden pillanatában a legvalódibb tökéletlenség.

Ez lett volna a Jóisten akarata? Vajon miért? Azért, hogy az oktalan, badar ember egyszer majd üdvözülhessen? Legyen mire törekednie? Legyen célja, legyen vigasztalás, legyen megváltás, legyen remény? Hogy nyugodtan ábrándozhasson a szerencsétlen? Nahát, nahát... Ez bizony nem volt tőle szép. Bár, ki tudja? Addig se csinál a tökéletlen mást... 13

– Nem a fenét! – vélte hallani a pesti rokon megint az apát ingerült hangját. – Pontosan tudjuk, hogy a legtöbb helyen mi történt: a tökéletlen hős addig-addig ábrándozott az üdvösségről, míg önmaga üdvözítőjének léptette elő magát. Nem volt türelme többé kegyelemre és megváltásra várni. Megváltója akart lenni saját magának, sőt korlátlan hatalmú uralkodója az egész világnak. Aztán féktelenségében nemcsak legyőzte, de el is elpusztította régi, szép birodalmát.

Szelleme ma ott leng füstölgő romjai fölött, s piszkos templomában önmagát ünnepli és bálványozza – festette a világvége képeit az apát. Azt utálta legjobban, hogy a világ végórája ennyire trehány, megvetendő módon köszöntött ránk. Mintha mindenki ócska, alávaló ember volna. De nincs visszaút. Nincs remény, nincs kegyelem, nincs megváltás. – Jobb sorsot érdemelt volna a világ – legyintett rá flegmán.

– Na de, miért? – kérdezte félénken a pesti tanítvány. – Miért ilyen gyalázatos véget ér? – Mire Lin-csi teljesen váratlanul elmosolyodott. – Kétféle magyarázatot ismerek rá – felelte. – Az egyik szerint, amikor a nyugati világ istene az embert teremtette, túl lassan készült el vele. Túl sokáig gyúrta, dagasztotta, lágyította az agyagot, majd túl sokáig formázta, tökéletes embert akart alkotni belőle. El is készült volna a kiváló munka, ha a keze alatt az ember nem kezd el kibírhatatlanul türelmetlenkedni. Hiába nyugtatta, csendesítette a Jóisten, hiába magyarázta neki, hogy a gondos, rendes munka legfőképpen az ő érdeke, a sáember nem hallgatott rá. Fészkelődött, mocorgott, egyfolytában sürgette az istenét, legyen már kész vele, sietős dolga van odalent, mennie kell az Édenkertbe.

– Mi dolgod lenne ott máris? – kérdezte tőle a Jóisten, ekkor már nem is egészen könyörületesen. Ne parancsolgasson neki az ember! Főleg ne egy ilyen torz, félkész sáralak. – Még nem tudom – felelte az nyugtán –, és rosszszallóan tekintgetett föl az agyagból az Istenre. – Alighanem az lesz ott a dolgom, hogy átalakítom az egész teremtett világot. – Na, ezzel aztán még jobban felbosszantotta a Jóistent. Nem sok kedve maradt neki a hátralévő munkához. De azért mégis csak becsülettel, illendően tette a dolgát: gyúrta, dagasztotta, lágyította, formázta az agyagot.

Amikor aztán már majdnem elkészült az emberrel, egyetlen pillanatra elfordult tőle, egy pohár vizet kellett hoznia az utolsó simításokhoz. Mire azonban kezében a pohárral visszaérkezett, és a vizet ráöntötte volna az agyagra, hát látja ám, hogy hült helye a sáremlernek. A befejezetlen ember fogta magát, és a Jóisten műhelyéből megszökött! Nem bírta kívárni amíg elkészül teljesen. Pedig már nem sok híja volt, hogy ő is makulátlanul szép és tökéletes legyen.

Hát, ezért nem tudta megtartani az ember a világot, amit a Jóistentől kapott. Ebből származott aztán minden baj, minden szörnyűség, amit most már az összes embernek kell viselnie. Ez a magyarázata ennek az alávaló, gyalázatos világvégének – fejezte be történetét az apát, s a mese végén bizony már nem mosolygott.

– Ez az egyik magyarázata a világvégének. Az ember teremtésének másik történetét a híres-neves Fehér Igazgyöngy kolostorának apátja mesélte nekem egykor, Csangan városában – folytatta Lin-csi. – Még ifjúkori vándorlásaim idején több alkalommal is jártam Csanganban, ahol a Fehér Igazgyöngy kolostorának apátja ugyancsak a teremtés tökéletlenségével magyarázta a világvégét. Története alig különbözik az előzőtől, ám valamelyest kisebbíti az ember felelősségét.

A még csak félig kész sáremler tiszteletlen viselkedését a nyugati istene a csangani apát szerint is igen nehezen viselte. Ebből lett aztán a vizsálya, a tragédia. Örökös fészkelődése, mozgolódása, a munka akadályozása annyira zavarta a Teremtőt, hogy egy idő után a türelmét is elveszítette. Eddig tehát minden pontosan úgy történt, ahogy az előző mesében, nem is történhetett másként.

A félig kész sáremler a tetejébe folyton elégedetlenkedett az isten munkájával. Hol az volt a baja, hogy nem elég hosszú a karja, nem fogja elérni vele az édenkerti fák gyümölcsseit, hol meg az, hogy az állatok sokkal erősebbek, mint ő. Mi lesz így vele az Édenkertben? Mászor meg amiatt aggodalmaskodott, hogy ha az Isten így folytatja, akkor sem a látása, sem a hallása nem lesz elég jó, odalent a Földön azt sem fogja tudni, mi történik a mennyben. A mennyei világból nem lát és nem hall majd semmit.

A Jóisten, akit különben nyugati hívei teljesen egybehangzóan igen türelmesnek mondanak – mesélt tovább a csangani apát – egy idő után ennek ellenére nagyon mérges lett, szörnyű mód megelégette az ember méltatlankodását. De folytatta a munkát, igyekezett nyugalmat erőltetni magára. Azzal vigasztalódott, hogy az ember bizonyára azért ilyen izgága és kellemetlen, mert még nincs teljesen kész. Kicsit még dolgozik rajta, aztán kívül-belül olyan tökéletes lesz, amelyet még nem látott világ.

Gyúrta és gyúrta, puhította és simította az agyagot, olyan finoman érintette, akár a fuvalat. De az ember csak nem hagyta abba a nyugtalankodást.

Akkor aztán az Isten olyan ideges lett hirtelen – idézte a Fehér Igazgyöngy kolostorának apátját Lin-csi –, hogy idegességében kiejtette a kezéből a félig kész agyagembert, aki leesett a Földre. Azóta is ebben az állapotában sűrög-forog odalent: félig készen, tökéletlenül, ráadásul most már ütődött is. Hiába igyekezett a Jóisten, nem tudta rendesen befejezni a terem- 15
tést. Ebből lett aztán minden nyomorúság, utoljára ez a pokoli, förtelmes és szégyenteljes világvége – fejezte be a csangani apát történetét Lin-csi.

A pesti rokon értette a meséket. Azt olvasta ki belőlük, hogy semmi kétség: a tökéletesedésnek elég szigorúan őrzött határai vannak. És az elérésének leküzdhetetlen akadályai. Egészen biztos, hogy csak a nemlét lehet tökéletes. – De azért nagyon jó, hogy nem kell törekednünk rá! – gondolta megkönnyebbülten. – Egyszer úgyis miénk lesz, úgy ahogy van. – Efelől tökéletesen megnyugodhattok! – ígérte meg egykor Lin-csi apát mindenkinek. Neki bárki elhiheti. Minden szava szentírás.

Szulamit

A pesti rokon úgy emlékszik, hogy Szulamit nevének a betűi voltak a legelső betűk, amelyekkel életében találkozott. Azóta tudja, hogy léteznek egyáltalán. Ennek a mesebeli héber lánynak a neve magyarul volt leírva, és a nagy, vastag, fekete betűket oldalra fordított fejjel lehetett olvasni. Azért oldalra fordított fejjel, mert egy könyv gerincére voltak írva. A pesti rokon még nem tudott olvasni, ezért nem is fordította oldalra a fejét. Ő úgy nézte a betűket, ahogy akarta. Egyenesen akarta nézni. Ült a kiságyában, és a szorosan mellette álló üveges könyvszekerényben ott volt a Szulamit. Nézte rajta a betűket, és a Szulamit gerincéről az óriás betűk is egyfolytában bámulták őt.

Egészen biztos, hogy nála többször és hosszabban senki a világon nem nézte Szulamitot. Nem mondhatom, hogy a pesti rokont megbűvölte a név, hiszen, azt sem tudta, hogy névvel van dolga. Sokkal inkább azért nézte nem egyszer naphosszat, mert eléggé be volt kerítve ilyenféle bútorokkal, s a kiságy rácsain át nemigen látott mást. Az apróbb betűk a többi könyv gerincén nem vonták annyira magukra a figyelmét, mint a Szulamit erős, szuggesztív, fekete betűi. Vagyis az egy-két éves pesti rokonnak nem volt más választása, örökké a Szulamitot kellett néznie.

Így emlékszik legalábbis felnőtt fejjel ezekre az időkre. Olykor annyira tisztán és világosan, hogy ebből az időből más nem is jut eszébe. Mintha gyermekkorának ez a korszaka csakis a Szulamit betűinek figyelmes, beható vizsgálatával telt volna.

Szulamit neve és később megismert története persze vele maradt az évek során, a nagy, fekete betűk emléke azonban egy idő után halványulni kezdett. Ám azt még ma is egészen jól látja, hogy a Szulamit betűi előtt ott

állt egy másik, igen hosszú név is a gerincen, sokkal kisebb betűkkel. Ez a név Alekszandr Ivanovics Kuprin neve volt, ő írta a könyvet. Nevének rengeteg betűjét Lin-csi apát pesti rokona a kiságyból sokáig meg se próbálta kiolvasni, a Szulamitot is csak évekkel később, szülői segítséggel sikerült.

16 Szulamit és Salamon király szerelmének történetével először a bibliai meséből ismerkedett meg. Akkor is még boldog gyermekéveit élte, de a történet lényegét az iskolás gyerekek is kiválóan megértették, sőt kedvelték. Egy kicsit ugyan hosszúnak és cifrának tartották, de hát a felnőttek azt mondták, hogy éppen ezért szép. Na jó, legyen szép. Hagyta rá a pesti kislány is, és sietett máris focizni. Ezen kívül nem egy remek időöltése volt, boldog-boldogtalannal, öregurakkal és suhancokkal sakkozott a pesti tereken, kutyákkal és kislányokkal barátkozott a Duna-parton és a Tabánban, a szomszéd gyerekekkel az öreg pesti házak padlásait járta, tetőkre másztak, majd pincékbe ereszkedtek. Imádták a dermesztő kalandokat, borzongató volt lélegzetvisszafojtva hallgatni a város gyomrának hangjait odalent a föld alatt, a hűvös sötét pincékben.

Amíg ezzel volt elfoglalva, természetesen véletlenül se gondolt Szulamitra. Kuprinról meg azt se tudta, ki fia-borja. Annyira nem, hogy hosszú, furcsa előnevei ellenére egy ideig franciának gondolta. Ezért aztán, amikor otthon ránézett a Szulamit gerincére előkelően Küpreeeen-nek ejtette. Szerencsére csak magában, senki nem hallotta. Később aztán nagyokat nevetett rajta, Kuprin nevét látva bárhol leírva, ma is gyakran eszébe jut, mindig mosolyognia kell a félreértésen.

Szulamitot már csaknem teljesen elfelejtette, amikor egyszer a munkája az orosz irodalom klasszikusaival hozta közelebbi kapcsolatba, és hosszabban foglalkozott az orosz irodalom második vonalával is. Elámult a felülmúlhatatlan művek sokaságán, az orosz irodalom második vonalát is olyan erősnek találta, hogy elszégyellte magát, amiért addig nem ismerte. A prózaírók közül az az Alekszandr Ivanovics Kuprin nyugőzte le leginkább, akinek a neve után a kiságyból egykor Szulamit nevének nagy, fekete betűit fürkészte – milliószor és milliószor. A már felnőtt pesti rokon akkor elhatározta, hogy Kuprin minden írását elolvassa. Hozzá is látott. Olvasott és olvasott, ámulta a tehetségét, csodálta minden mondatát, tökéletes jelzőinek végtelen sorát.

Jobbnál jobb regényeit olvasva, felháborodott, hogy ezt a kiváló író vajon kik és miért titkolták el a világ előtt. Persze nem ez volt a legfontosabb kérdés, majd sort kerít erre is, gondolta, lássuk előbb Kuprin minden elbeszélését. És a föllekesült pesti rokon megszállottan olvasott tovább.

Nagyon komolyan gondolta, hogy a kiváló író minden betűjét megismeri. Amikor az elbeszéléseket és az író megmagyarázhatatlan fordulatokkal teli életének eseményeit is – számára minden hozzáférhető nyelven – végigbogarászta, megnyugodva tette le a lapokat, kapcsolta ki a számítógépet.

Kellemesen megtelt Kuprin szépséges, érzékeny világával, hálás volt a sorának, hogy találkozhatott az író életének történeteivel. Ezután hosszú évekre elfelejtette Kuprint, elégedett lélekkel lezárta hirtelen támadt, viharos és zaklatott barátságukat.

Talán évtizedek is elteltek a Kuprin-olvasás nagy hevülete óta, 17 amikor a pesti rokon tekintete egyszer csak megakadt Szulamit hírtelen, megint előtűnő nevén. A jól ismert, nagy, fekete betűk ugyanúgy néztek vissza rá, ahogy egykor apja könyvszekrényéből a kiságyba. Most azonban a könyv már saját, otthoni polcáról szuggerálta. Csaknem megszédült a betűkre pillantva, mert azonnal belé nyilallt, hogy a Szulamit valamilyen érthetetlen okból kimaradt a Kuprin-olvasmányok közül. Pedig ez a könyv már szinte születése óta akar valamit tőle. Nem véletlenül nézték egymást a kisgyerekkor hosszú-hosszú évein át.

És akkor a pesti rokon az izgalomtól pirosuló fülekkel levette a polcról az apja könyvét, és óvatosan kinyitotta. A Szulamit lesz élete legnagyobb szellemi élménye, nyilván ezért kellett megöregedni hozzá. Az is lehet, hogy messzi, sosem teljesen értett, távoli világok üzennek neki a sorok között valami égetően fontosat, amit még időben kell megtudnia. Ezért esett most a pillantása váratlanul a könyvre, éppen erre a példányra, amely őrizi még apja kezének nyomát, és talán szellemének emlékét is.

Nagy pillanat egy ilyen könyvet felnyitni. Szépen, nyugodtan, minden mást félretéve, betűről betűre lassan kell végigolvasni. A pesti rokon pontosan így is tett. Lassan és kényelmesen, alaposan és elmélyülten olvasta végig a Szulamitot. Miután becsukta, egy kissé elgondolkodott. Kinyitotta újra, és megint végigolvasta. Ugyanúgy: lassan és kényelmesen, alaposan és elmélyülten.

Soha életében nem olvasott ilyen rossz elbeszélést. Ilyen borzalmasan hamis, hazug és ostoba romantikát, ilyen émelyítő szépelgést. Mi történt Kuprinnal? Hová tette az ízlését, a tehetségét? Miért kell egy zseninek ilyen csapnivalót írnia? Pénzért? Lehetetlen. Akkor meg miért?

Szegény pesti rokon azóta se találja a választ az akkor váratlanul és fájdalmasan belé hasító kérdésekre. A Szulamit valóban élete egyik legnagyobb élménye volt, de egyben a legrosszabb is. A legnagyobb csalódás, amit író okozhat. Nem ártana tudni, hogyan születik az ilyen mű. És hogy miért olvassák az emberek. Miért volt ott az apja polcán, miért olvasta, és főleg miért őrizte ezt az ízléstelenséget? Kinek? A fiának? Lin-csi apát pesti rokona már a szellemét sem kérdezheti meg.

Egy indus megmondja

A pesti rokon eleinte maga mondogatta szűkebb körben, aztán Lin-csi apát hangoztatta a Huo-to folyó partján, majd végül egy indus bölcs az egész világ színe előtt kijelentette, hogy a Nyugat irodalma „nem mérvadó”. Nem 18 létfontosságúak, nem égetőek azok a kérdések, amelyekkel foglalkozik. Szó szerint azt mondta, hogy a nyugati klasszikusok igen nagy mesterei a nyelvnek, de híján vannak a súlyosabb gondolatoknak. Hiányzik belőlük az élet magasabb rendű szemlélete.

Nehéz ám ezzel vitatkozni, bármilyen igazságtalanságnak hangzik is elsőre. Mert valóban, mintha a legnagyobbak művei is ágas-bogas magánügyeket bontogatnának vég nélkül, szűk, személyes kérdésekről szólnának. Az indus – akit Szárdár Púran Szingh-nek hívnak, és aki száz évvel ezelőtt könyvet írt a nyugati és a keleti irodalom sarkos különbségeiről, valamint a mi Baktay Ervinünknek is hosszasan fejtegette a kérdést – azt állítja, hogy minden egyes klasszikus műben *erőszakolt* erkölcsiséget érez, még a legnagyobbak, például Shakespeare és Tolsztoj műveiben is.

Azt mondja, hogy főként az érvényesülni vágyó férfiakarat és a szerelmi élet ezerféle közhelyeit mesélik újra és újra olvasóiknak, majd igen ügyesen valamilyen erkölcsi tanulságot barkácsolnak a történeteik végére. Igen hatásos erkölcsi tanulságokat és intelmeket, amelyek majd jótékony hatással lesznek a világra – fejezik ki reményüket az írók, és persze ebben bíznak a jobb érzésű olvasók is.

Ám sajnos a művek semmiféle jótékony hatással nem voltak és nem is lesznek a világra, mert az általuk elbeszélte történetek olyan apró, elszigetelt, egyéni esetek, amelyek teljesen hasznavehetetlenek az emberek többségének az életében. Az ilyen művek nem világítanak a dolgok köznapi megjelenése mögé, nincs víziójuk az élet egészéről, hiányzik belőlük a teljesség ismerete – állítja a bölcs és művelt indus.

Egy-két kivételt is említ ez alól, mindenekelőtt Goethe műveit. Goethét hatalmas, megvilágosodott szellemnek tartja, akinek a Faustját többre becsüli Shakespeare összes művénél. Az angolok közül Shelleyt érzi legközelebb a szívéhez, mégpedig azért mert úgy látja, Shelley otthonos a szellem messzi tájain, és olyan finoman, érzékenyen tekint a távolba, mintha ő maga is napkeleti lélek lenne. Versei akár a Gangesz partján is születhettek volna – mondja.

Egyetlen művet ismer a nyugati világban, amely nemcsak kérdez, hanem segítő válasszal is szolgál a pusztulás felé sodródó, szenvedő ember kérdéseire, ez az Újszövetség. „Menj, és ne vétkezzél többé” – idézi példaként a bibliai ajánlást mint a menekülés egyetlen lehetséges módját a romlásból. A többi mű csak a vétlenek, a még teljesen tiszta lelkű ártatlanok elé tárja az élet rájuk leselkedő nagy, sötét terheit és keserveit, majd vigasztalanul magukra hagyja őket.

Így látja Ázsia a nyugati ember helyzetét a maga teremtette fejlett társadalmi viszonyai és technikai körülményei között. Így látja a szellemi elit látókörét, az irodalom, a gondolkodás határait.

Amikor a pesti rokon Ázsiában először találkozott ehhez hasonló véleményekkel, csaknem ujjongott: végre nem támadnak rá ingerülten, amikor szüklátókörűséggel vádolja a Nyugatot. Igen, a Nyugatot az egyéni utak és lehetőségek érdeklik, az egyes ember kérdései és dilemmái, és valóban igaz: messziről kerüli azokat a kérdéseket, amelyekre nincsenek megnyugtató válaszai. Pedig a kérdéseket minden körülmények között föl kell tenni, akkor is, ha nincsenek rájuk válaszaink.

Ezek az emberi létezés és értelem határait kutatják, a társadalmi együttélés nehézségeit, az ember rendeltetése és végső esélyei iránt érdeklődnek, egyszóval az egyetemes létezés kérdései. A Nyugat minderről évszázadok óta mélyen és ostobán hallgat. Azt gondolhatjuk, hogy halvány elképzelésük sincs róluk. Az biztos, hogy tudósaik zömét végzetesen nem érdekli semmi, ami távoli, ami nem egykönnyen elérhető és megragadható.

Ezért nincs mondanivalójuk az íróiknak sem a távoliról, a meszszehatóról. A hozzájuk legközelebbi érdekli őket, vagyis saját maguk. Másról szinte nincs is tudomásuk. Én, én, én... mint főszereplő, mint legfontosabb. Ilyen a széthulló nyugati tényvilág lehangosabb hőse, akár író, akár olvasó. Ilyennek festették több alkalommal is a pesti rokonnak a nyugati állapotokat India élénk érdeklődésű fiataljai. India lakói nemzedékek óta „testközelből” látják a Nyugatot, a hódítók házhoz vitték nekik a kultúrájukat is.

Milyen is lehet azok irodalma, akik úgy látják a világot, ahogy a Nyugat? Kérdezték mindjárt a hódítók megérkezése után azok az indiaiak, akik legkevésbé értették, hová vezetnek a Nyugat társadalmi törekvései. Azok a törekvések, amelyeket megjelenésük óta rájuk nézve is kötelezőnek tekintenek. Mit olvasott ki a nyugati irodalomból mint irányjelző szellemiségből India gondolkodó és tisztánlátó elitje? Kezdetektől fogva azt, amit Szárdár Púran Szingh megfogalmazott, és amit ma már mindenki tud: a nyugati irodalmi élet túlfeszített nagyüzem, a művek célja a szórakoztatás, nem az ember megértése. A kiskérdések irodalma mit sem tud a szellem tágabb világáról.

Ezt az irodalmat egykor a klasszikusok legalább igen jól megírták. Ma már azonban ez sincs – mondják a mai indiaiak. Ilyen véleményeket hallott a pesti rokon India-szerte, s mivel ő sem tartozott a nyugati irodalom kritikátlan rajongói közé, többnyire bólogatott. Ha akar, akkor se tudott volna meggyőzően vitatkozni az irodalmi tömegtermelés és a szembetűnően alacsony színvonal tényeivel, mégis rosszul esett hallania az elítélő véleményeket.

Legfeljebb azt vetette olykor közbe, hogy ha ennyire szörnyű a helyzet, akkor miért a nyugati irodalmat utánozzák Indiában. Ő is tudta a választ: a gyengét könnyű megírni, könnyű eladni, könnyű olvasni. Az biztos, hogy sokkal könnyebb, mint a Mahábháratát. Mégsem kötelező egyre könnyebbet, 20 egyre olcsóbbat írni – érvelt ilyenkor félénken.

Hát igen. Nem kötelező, mégis errefelé megy az egész világ. Száz évvel ezelőtt Baktay még tudott egy ilyen gondolatsor végére valami vizsgasztalót találni. Semmi pénzért nem akarta rosszkedvűen befejezni a Purán Szingh-gel való találkozásáról szóló beszámolót. Komoly meggyőződéssel azt írta az indus író és tudós keserű irodalmi helyzetértékelése után, hogy a szellem vásári áruvá züllése a későbbiekben igenis, jó eséllyel elkerülhető.

A kiutat az jelenti, hogy az első világháborút követő Európában már egészen más, új és egyetemesebb látókörű írók és költők szólalnak meg. Szerinte a világégés rémsége kijózanította az emberiséget, s a szellem magasabb értékei jobb belátásra térítik az olcsó bazárok közönségét is.

Az európai szellemnek azóta volt még egy jó esélye a felemelkedésre, a Nyugat második kollektív öngyilkossági kísérlete után, ami még az elsőt is felülmúlta. De mintha mégsem tért volna jobb belátásra senki, „a szellem magasabb értékei” ezután is csaknem teljes mértékben rejtve maradtak. A vérfürdőt követően ismét szörnyülködtek egy kicsit az egyetemesebb látókörű írók és költők, ahogy szoktak, aztán elhallgattak. Többségük pontosan ott folytatta a betűvetést, ahol a rémségek előtt abbahagyta.

Azóta mégis egyre kevésbé vonhatók felelősségre éppen ők. Az írók és a költők már nem váteszek, nem társadalmi szereplők. Nincsenek befolyással semmire. Hiába emelnék föl a szavukat bármi ellen, vagy bármi érdekében. Ha tudnák, hogy hol rejtőzik dermedten és némán az a magasabb szellem, amelynek létezésében az indiaiak máig hisznek, a feltámasztása úgymeg meghaladná a képességeiket.

Lin-csi apát azt mondaná nekik: – Ne is keressétek, szerencsétlenek! A szellem igazi természete ma már felismerhetetlen. Démonok kerítették hatalmukba, s a Föld legmélyebb, legsötétebb üregeibe üzték. A szellem ott lapul, engedelmes szolgája vad, háborodott urainak. Minden pillanata rettegés. Elképzelni is félelem, borzongás.

A pesti rokon sem volt derűlátó, ő is többször megfizette a szellem fájdalmas bukásának árát. Ezen kívül pedig sohasem bízott eléggé az írástudókban. Alig ismert közöttük meggyőző, hibátlan jellemet. Akkor sem bízna rájuk a szellem sorsát, ha egyszer sikerülne kiszabadítania a démonok fogságából, s a Jóisten őt tenné meg jutalmul örökös gondviselőjének.

